

ELINIKÄINEN OPPIMINEN

- Iloa vai työläisten huiputtamista?

Silvennoinen, Heikki & Tulkki Pasi (toim.).

1998. Elinikäinen oppiminen.

Gaudeamus: Tampere. 251 s.

Elinikäinen oppiminen on noussut yhdeksi monista viime aikojen muoti-ilmaisuista. Sitä viljelevät lennokkaasti niin valtion viranomaiset kuin yritysjohtajat, peruskoulujen rehtoreista aina akateemikoihin asti. Ja kuten aina muotitermien kohdalla keskusteluun eksyy löysyyttä, joka pitemmän päälle tylsyyttää terävimmänkin konseptin. Turun yliopiston koulutussosiologiain kirjoittama ja Heikki Silvennoisen ja Pasi Tulkin toimittama *Elinikäinen oppiminen (1998)* on erinomainen muistutus tietenharjoitukseen ja tieteeseen kuuluvasta välttämättömyydestä olla kriittinen ja olla hyväksymättä kaikkea. Teoksen kirjoittajat käyvät armotta epäselvien ja arveluttavalla tavalla tarkoitushakuisten tekstien kimppuun. Teos on ennen muuta palvelus-tieteen sisäiselle diskurssille; elinikäiseen oppimiseen tulee suhtautua kuin mihin tahansa tieteen tutkimuskohteeseen: kriittisesti ja analyttisesti, vailla intomielistä maailmanpelastamisen dramatiikkaa.

Silvennoisen ja Tulkin kirjan artikkelit lähtevät selke-

ästi lähtökohdasta: mitä on elinikäinen oppiminen sosiologian ja erityisesti koulutus-sosiologian näkökulmasta nähtynä? Kuten tekijät toteavat saatesanoissaan, yhteiskuntatieteilijät (Suomessa) ovat sivuuttaneet aiheen jostain syystä ja jättäneet sen kasvatustieteilijöiden käsiin. Väite lienee yksinkertaistus ja koskee lähinnä sosiologeja, sillä elinikäinen oppiminen on kiinnostanut ainakin taloustieteilijöitä (sekä liike- että kansantaloustieteen puolella) ja psykologeja.

Valta(poliittinen) näkökulma on teoksessa hallitseva. Kirjoittajat pyrkivät ensisijaisesti löytämään vastauksia kysymyksiin, kuten kuka määrää elinikäisen oppimisen tahdin tai millaisia valtasuhteita elinikäisen oppimisen käytäntöön saattaminen synnyttää. Kysymykset ovat relevantteja, kun pohditaan mihin suuntaan elinikäistä oppimista tulisi viedä. Onko suuntana yksilölähtöinen koulutusinstituutioista riippumaton malli, yritys-lähtöinen malli vai annetaanko elinikäinen oppiminen "koulutussektorin byrokraattikentän" eli viranomaisten haltuun ja johdettavaksi (s. 53-55)? Sosiologian näkökulmasta katsottuna kysymys on keskeinen, joten sitä kannattaa pohtia laajemminkin.

Jos otetaan lähtökohdaksi Francis Baconin aja-

lus "tieto on valtaa", niin silloin avain valtaan kulkee oppimisen kautta. Toisin sanoen: se joka oppii tai jonka annetaan oppia (esimerkiksi avaamalla tälle ovet hyvään kouluun tai luomalla otollinen oppimisympäristö työpaikalla), istuu tukevasti oman tietopääomansa päällä ja on riippumaton muista yhteiskunnan toimijoista (kuten työnantajista). Käytännön esimerkiksi sopivat tietotekniikka-insinöörit, joille koulutus on antanut vallan kilpailuttaa työnantaja eikä toisin päin (ks. s. 124-127). Tämä pätee tietysti vain osaan työmarkkinoita eli sellaisiin ympäristöihin, joissa organisaation menestys on riippuvainen kilpailijoita nopeammasta oppimisesta. Tällaisissa ympäristöissä työntekijän asema ei ole samalla tavalla alisteinen kuin tayloristisessa työn mallissa. Työntekijää ei enää voi pomottaa.

Oikean substanssin oppiminen - tässä tapauksessa tietotekniikan opiskelu - mahdollistaa pääsyn niille työmarkkinoille, jossa työssäoppiminen antaa lisä-kvalifikaatioita oman markkina-arvon ylläpitämiseen. Ongelmaksi muodostuvatkin ne, jotka eivät tähän "junaan" pääse, putoavat siitä jossain kohtaa pois tai joutuvat työmarkkinakentille, joissa työntekijän asema määritellään

muiden kuin hänen itsensä toimesta. Elinikäinen oppiminen on monimuotoisempi kuin moni vakavasti otettavaksi tarkoitettu teos kuvaa. Kaikki oppivat läpi elämänsä, mutta yhdet oppivat porkkanalla ja toisten on tyytyminen keppiin.

Valta-aspektiin liitty läheisesti teoksessa esitetty kritiikki elinikäisen oppimisen kellokkaista, jotka lähes poikkeuksetta ovat koulumiehiä ja - naisia. Nämä opetusministeriön virkamiehet ja yliopistojen professorit maalailevat kuvia elinikäisen oppimisen paratiisimaisesta autuudesta, jossa erilaisilla kouluilla on merkittävä rooli. Teoksen kirjoittajien tarjoama kuva koulusta tuntuu olevan kuitenkin lähempänä kiirastulta (s. 131-214). Kritiikki on oikeutettu, kun muistetaan että suurin osa oppimisesta tapahtuu koulun ja muodollisen koulutuksen ulkopuolella. Samaten koulutuksen kaikkivoipaisuus kyseenalaistetaan sekä työllisyyden että inhimillisen kasvun päämoottorina (s. 124; 147). Esimerkkinä mainitaan tutkimus koulutuksesta pk-yritysten menestystekijänä (s. 151): tutkimuksen mukaan sen enempää henkilöstön koulutustaso kuin henkilöstökoulutus eivät ole olleet yhteydessä yrityksen menestymiseen.

Kirjoittajien lähestymis-tapa ei ole kaikilta osin ongelmaton. On jotenkin paradoksaalista, että samalla kun kirjoittajat arvostelevat ansiokkaasti elinikäisen oppimisen ja koulun välistä sidosta, he eivät kuitenkaan tarkastele ja esitä vaihtoehtoisia malleja elinikäi-

selle oppimiselle. Niitäkin on ja niihin uskoisimme turkulaisilla koulutussosiologeilla olevan sanottavaa. Mitä muuta kuin kansalaisia “opettavia” sosiaalisia rakenteita ovat pankkikortit tai työnantajien työntekijöille “luontaisetuina” antamat mikrotietokoneet, kännykät ja Internet-liittymät? Kymmenkunta vuotta sitten harva jos kukaan olisi uskonut, että me teemme oman työme ohella myös pankkitoimihenkilöiden työt ja vielä makamme pankille niistä. Nämä uudet rakenteet ovat olleet tehokkaita kouluttajia.

Teoksen kirjoittajien viljelemä näkemys, jonka mukaan elinikäinen oppiminen kuuluisi sarjaan “työläisten kusetus”, on yksinkertaistus, joskin ymmärrettävissä sekä historiallista kokemusta että teoksen polemisovaa otetta vasten. On nimittäin sellaisia-kin ympäristöjä, joissa oppiminen on sekä välttämätön että sillä tavalla luonnollinen osa toimintaa, josta on iloa sekä työntekijöille että työnantajille. Näitä on Suomessa vielä vähän ja ne ovat uusia mutta taloudellisesti sitäkin merkittävämpiä.

Puhutaan sellaisista konsepteista kuin oppiva organisaatio (‘learning organization’) ja tietämyksen hallinta (‘knowledge management’), joiden perusideana on arvostaa ja vahvistaa tekemisen kautta tapahtuvaa oppimista ja osaamisen kasvua. Näiden käsitteiden pohjalta on tuotettu yksi esimerkki yritysvetoisista elinikäisen oppimisen mallista, mutta sekään ei ole niin ongelmaton kuin annetaan ymmärtää. Mikä tahansa oppiminen ei tuo

yritykselle voittoa ja pidä yritystä pystyssä. Oppiminen on kanavoitava tuottamaan yrityksen kannalta markkinoilla kaupaksi käyvää tietämystä. Tosin sanoen menestyvissä oppivissa organisaatioissa oppimiselle on sovittu selkeät rajat. Toisaalta ei ole mitään tietoa siitä, miten tällainen ympäristö vaikuttaa työntekijän psyykkisiin ja sosiaalisiin mekanismeihin ja muuttaa niitä pitkällä aikavälillä.

Miten elinikäiseen oppimiseen sitten pitäisi suhtautua? On tosiasia, että käsitteen taakse on ladattu niin paljon poliittista ja taloudellista voimaa, että se on tullut jäädäkseen. Tähänastisten tekstien pääosan ovat tuottaneet muut kuin tieteenharjoittajat. Siksi turkulaisten koulutussosiologien teosta on tervehdittävä ilolla. Se laittaa järjestykseen poliittisia tekstejä samoin kuin muistuttaa teieteellisten tekstien kirjoittajia sanonnan täsmällisyydestä. Teos on siten nähtävä myös tieteen sisäisenä keskusteluna, joka käydään julkisella foorumilla. Tästä meidän muiden tieteenharjoittajien on esitettävä kirjoittajille kiitos. Vain kritiikin, samoin kuin itsekritiikin kautta tiede voi mennä eteenpäin. Turkulaisten koulutussosiologien ansioksi on sanottava, että he ovat tarttuneet viime vuosina suomalaisen koulutuksen epäkohtiin hanakasti ja kiinnostavasti. Tämäkään teos ei tee poikkeusta linjasta. Teos ruoskii armoita yksisilmäisyyttä ja liturgista julistamista, jota elinikäisen oppimisen kirjallisuus on täynnä.

Kyösti ja Miika Kurtakko